

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20.08.2002, sp. zn. 25 Cdo 2107/2000, ECLI:CZ:NS:2002:25.CDO.2107.2000.1

Číslo: 5/2005

Právní věta: Nárok na vrácení vzájemného plnění z kupní smlouvy (§ 457 obč. zák.) vzniká okamžikem, kdy byla kupní smlouva zrušena odstoupením, popř. kdy se její účastník dovolal relativní neplatnosti. Jestliže tento nárok vznikl po 1. 1. 1992, řídí se občanským zákoníkem ve znění účinném od 1.1.1992, a to i v případě, že samotný právní vztah, z něhož nárok vznikl, byl založen ještě za předchozí právní úpravy.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 20.08.2002

Spisová značka: 25 Cdo 2107/2000

Číslo rozhodnutí: 5

Číslo sešitu: 1

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Bezdůvodné obohacení

Předpisy: § 457 předpisu č. 40/1964Sb.
§ 868 předpisu č. 40/1964Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

O k r e s n í s o u d v P a r d u b i c í c h r o z s u d k e m z e d n e 3. 2. 1998 u l o ž i l ž a l o v a n é m u p o v i n n o s t z a p l a t i t ž a l o b k y n i 106 600 Kč, n á v r h ž a l o b k y n ě n a z a p l a c e n í 63 400 Kč o p r o t i j e j í p o v i n n o s t i v y d a t ž a l o v a n é m u a u t o b u s Š D - 11 T u r i s t z a m í t l, a r o z h o d l o n á h r a d ě n á k l a d ů ř í z e n í a o s o u d n í m p o p l a t k u. P ř i s v ě m r o z h o d n u t í v y c h á z e l z e z j i š t ě n í, ž e k u p n í s m l o u v o u z e d n e 20. 2. 1991 ž a l o v a n ý p r o d a l ž a l o b k y n i o j e t ý a u t o b u s Š D 11 T u r i s t z a k u p n í c e n u 170 000 Kč, n á s l e d n ě ž a l o b k y n ě z j i s t i l a, ž e j í b y l p r o d á n a u t o b u s j i n ý, s t a r š í, s e k t e r ý m n e m o h l a p o d n i k a t. P r o t o ž e ž a l o v a n ý v y v o l a l u ž a l o b k y n ě ú m y s l n ě o m y l o h l e d n ě s t á ř í a t o t o ž n o s t i a u t o b u s u, k t e r ý j e p r o n i p o d s t a t n ý, a p r o t o ž e s e ž a l o b k y n ě v č a s, a t o p ř í m o v ž a l o b ě, d o v o l a l a r e l a t i v n í n e p l a t n o s t i k u p n í s m l o u v y, d o s p ě l s o u d p r v n í h o s t u p n ě k z á v ě r u, ž e s m l o u v a j e p o d l e § 49a o b č. z á k. v e z n ě n í ú č i n n ě m o d 1. 1. 1992 r e l a t i v n ě n e p l a t n á a ú č a s t n í c í j s o u p o v i n n i v r á t i t s i v z á j e m n ě p l n ě n í z u v e d e n é k u p n í s m l o u v y v e s m y s l u u s t a n o v e n í § 457 o b č. z á k. V z h l e d e m k t o m u, ž e a u t o b u s b y l ž a l o b k y n i o d c i z e n a n e l z e j e j ž a l o v a n é m u v r á t i t, j e ž a l o v a n ý p o v i n e n z a p l a t i t j í r o z d í l m e z i p ř i j a t o u k u p n í c e n o u a c e n o u o b e c n o u, c o ž č i n í č á s t k u 106 600 Kč.

K o d v o l á n í ž a l o v a n é h o K r a j s k ý s o u d v H r a d c i K r á l o v é r o z s u d k e m z e d n e 4. 4. 2000 r o z s u d e k s o u d u p r v n í h o s t u p n ě v e v y h o v u j í c í m v ý r o k u o v ě c i s a m ě a v e v ý r o k u o n á k l a d e c h ř í z e n í p o t v r d i l, r o z h o d l o n á h r a d ě n á k l a d ů o d v o l a c í h o ř í z e n í a p r o t i s v ě m u r o z h o d n u t í p ř i p u s t i l d o v o l á n í k p o s o u z e n í

otázky, zda uplatněný nárok je třeba podřadit pod režim občanského zákoníku ve znění účinném do 31. 12. 1991, jak odvolací soud učinil, nebo podle téhož zákona ve znění účinném od 1. 1. 1992. Odvolací soud se plně ztotožnil se skutkovými závěry soudu prvního stupně, avšak s ohledem na dobu, kdy žalobkyni vzniklo právo odstoupit od smlouvy, dovedl, že jde o nárok vzniklý do 31. 12. 1991 a tento nárok je třeba ve smyslu § 868 obč. zák. posoudit podle občanského zákoníku ve znění účinném do 31. 12. 1991, konkrétně podle jeho ustanovení § 49 odst. 1, jež upravuje právo odstoupit od smlouvy pro omyl. Učinila-li žalobkyně v žalobě projev vůle odstoupit od smlouvy, který byl dovršen dne 14. 9. 1993, využila tím práva, které jí zákon dával v době, kdy toto právo vzniklo. Ve shodě se soudem prvního stupně dospěl odvolací soud k závěru, že žalobkyně byla žalovaným uvedena v omyl ohledně podstatných okolností předmětu koupě, proto ve smyslu ustanovení § 49 odst. 1 obč. zák. (ve znění do 31. 12. 1991) důvodně odstoupila od smlouvy, čímž došlo ke zrušení smlouvy od samého počátku (§ 48 odst. 2 obč. zák.), a nastupuje povinnost účastníků smlouvy podle § 457 odst. 1 obč. zák. vrátit si vzájemně plnění. Vzhledem k odcizení autobusu byla výše plnění soudem prvního stupně určena správně.

Proti tomuto rozsudku podal žalovaný dovolání. Nesouhlasí se skutkovým závěrem soudů obou stupňů o tom, že uvedl žalobkyni v omyl, a namítá, že z jeho strany nešlo o podvod a že odstoupení od smlouvy nebylo ze strany žalobkyně učiněno řádně. Je toho názoru, že uplatněný nárok měl být podřazen pod režim občanského zákoníku ve znění účinném od 1. 1. 1992, neboť právo na vrácení vzájemného plnění vzniká účastníkovi neplatné či zrušené smlouvy až dnem, kdy uplatní námitku relativní neplatnosti kupní smlouvy nebo od smlouvy platně odstoupí. Jestliže se tak mělo stát v daném případě žalobou, došlo k tomu doručením žaloby v roce 1993. Dovolatel navrhl zrušení rozsudků soudů obou stupňů a vrácení věci soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Žalobkyně ve svém vyjádření uvedla, že kupní smlouva byla uzavřena v právním režimu občanského zákoníku ve znění do 31. 12. 1991, a je tedy třeba vycházet z tehdy platných předpisů. Uvedení žalobkyně v omyl bylo v řízení prokázáno, a proto měla právo od smlouvy odstoupit. Navrhla zamítnutí dovolání.

Podle ustanovení části dvanácté, hlavy I, bodu 17. zákona č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, se dovolání proti rozhodnutím odvolacího soudu vydaným přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona (1. 1. 2001) nebo vydaným po řízení provedeném podle dosavadních právních předpisů projednají a rozhodnou podle dosavadních právních předpisů (tj. podle občanského soudního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2000).

N e j v y š š í s o u d jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání bylo podáno včas, účastníkem řízení, zastoupeným advokátem ve smyslu § 241 odst. 1 o. s. ř., přezkoumal rozsudek odvolacího soudu podle § 242 odst. 3 o. s. ř. a dospěl k závěru, že dovolání, které je přípustné podle § 239 odst. 1 o. s. ř., je opodstatněné. Zrušil proto rozsudek odvolacího soudu a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Z o d ů v o d n ě n í :

Vzhledem k tomu, že dovolání žalovaného směřuje proti potvrzujícímu rozsudku a že předchozím rozsudkem okresního soudu v této věci ze dne 21. 10. 1994, který byl zrušen usnesením Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 22. 2. 1996 a věc byla vrácena okresnímu soudu k dalšímu řízení, bylo žalobě na zaplacení částky 170 000 Kč v plném rozsahu vyhověno, nejde o žádný z případů přípustnosti podle § 238 o. s. ř. Proti rozsudku odvolacího soudu je dovolání přípustné ve smyslu ustanovení § 239 odst. 1 o. s. ř., neboť odvolací soud přípustnost dovolání svým výrokem vyslovil, a to s argumentem o zásadním významu řešené právní otázky. Takto založená přípustnost dovolání úzce souvisí s vymezením možného dovolacího důvodu, jímž je z povahy věci důvod podle § 241 odst. 3

písm. d) o. s. ř., tj. že rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Dovolání žalobce je proto – kromě okolností uvedených v § 237 o. s. ř. (§ 241 odst. 3 písm. a/ o. s. ř.), příp. § 241 odst. 3 písm. b) o. s. ř. – přípustné pouze z důvodu podle § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř.

Nesprávné právní posouzení věci ve smyslu ustanovení § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř. může spočívat v tom, že odvolací soud věc posoudil podle nesprávného právního předpisu, nebo že správně použitý právní předpis nesprávně vyložil, případně jej na zjištěný skutkový stav věci nesprávně aplikoval. Odvolací soud v této věci sice správně vycházel z ustanovení § 868 obč. zák., nesprávně je však vyložil a v důsledku toho věc neposoudil podle správného právního předpisu.

Podle ustanovení § 868 obč. zák. pokud dále není stanoveno jinak, řídí se ustanoveními tohoto zákona i právní vztahy vzniklé před 1. 1. 1992; vznik těchto právních vztahů, jakož i nároky z nich vzniklé před 1. 1. 1992 se však posuzují podle dosavadních předpisů.

Toto přechodné ustanovení k úpravám občanského zákoníku provedeným s účinností od 1. 1. 1992 zákonem č. 509/1991 Sb. stojí na zásadě tzv. nepravé zpětné působnosti (retroaktivity) právních norem, která znamená, že existující právní vztah, jenž vznikl před účinností nového právního předpisu, se ode dne účinnosti nové právní normy řídí touto novou právní normou, avšak podle dosavadního předpisu se posuzuje vznik tohoto vztahu a z jednotlivých nároků ty, jež za účinnosti dosavadního předpisu z tohoto vztahu vznikly. Novou právní úpravou se pak řídí ty nároky, jež vznikly za účinnosti nového předpisu, a to samozřejmě i v případě, že samotný právní vztah, z něhož nárok vznikl, byl založen ještě za předchozí právní úpravy. Je totiž třeba rozlišovat právní vztah a nárok, neboť okamžik jejich vzniku nemusí být a také často nebývá totožný.

V daném případě závazkový právní vztah mezi kupující žalobkyní a prodávajícím žalovaným byl založen kupní smlouvou, uzavřenou dne 20. 2. 1991, tedy před účinností zákona č. 509/1991 Sb. Vznik tohoto vztahu se proto i po novele obč. zák. posuzuje podle obč. zák. ve znění účinném do 31. 12. 1991 a rovněž tak i jednotlivé nároky, pokud v této době některému z účastníků vznikly. Až do 31. 12. 1991 svědčilo žalobkyni právo na odstoupení od kupní smlouvy z důvodu omylu podle tehdejší právní úpravy (§ 49 odst. 1 obč. zák. ve znění do 31. 12. 1991). Jestliže však toto právo nebylo vykonáno a za účinnosti tehdejších právních předpisů nedošlo ke zrušení smlouvy, nemohl vzniknout ani nárok (tj. právo na soudní uplatnění pohledávky) na vrácení plnění poskytnutého podle smlouvy druhé smluvní straně. Nárok, uplatněný v tomto řízení, na vzájemné vrácení plnění podle § 457 obč. zák. (ať už ze smlouvy zrušené či relativně neplatné) nemohl totiž vzniknout dříve, než ke zrušení smlouvy odstoupením či k dovolání se její relativní neplatnosti došlo.

Pokud dle obsahu žaloby i podle skutkového stavu, jak byl v řízení před soudy obou stupňů zjištěn, k projevu vůle žalobkyně došlo dne 14. 9. 1993, pak za předpokladu, že právní úkon žalobkyně vyvolal účinky s ním spojené, vznikl nárok na vrácení plnění.

Protože pouze nárok, jenž vznikl před 1. 1. 1992, se posuzuje podle právní úpravy v té době účinné, nelze přisvědčit odvolacímu soudu, že nárok žalobkyně na vrácení vzájemného plnění podle ust. § 457 obč. zák. je třeba posuzovat podle občanského zákoníku ve znění účinném do 31. 12. 1991. Je totiž třeba vycházet z toho, že tento nárok vzniká teprve okamžikem, kdy byla kupní smlouva zrušena odstoupením, popř. kdy se její účastník dovolal relativní neplatnosti. Protože ze skutkových zjištění soudů obou stupňů vyplývá, že takový právně relevantní projev měl být učiněn až za účinnosti nové právní úpravy (po 1. 1. 1992), bylo třeba i nárok na vrácení vzájemného plnění posuzovat podle občanského zákoníku ve znění od 1. 1. 1992.

Z uvedeného vyplývá, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním názoru (§ 241 odst. 3 písm. d/ o. s. ř.).

Pokud dovolatel dále namítá nesprávnost rozhodnutí z důvodu nesprávně či neúplně zjištěného skutkového stavu věci a nesprávného hodnocení důkazů při posouzení, zda došlo na straně žalobkyně k omylu, který žalovaný vyvolal, je jednoznačné, že nejde o námitku nesprávného řešení otázky právní, nýbrž o námitku týkající se rozsahu provedení a hodnocení důkazů při zjišťování skutkového stavu věci, tedy o dovolací důvod podle § 241 odst. 3 písm. c) o. s. ř., pro který však z hlediska ustanovení § 239 odst. 1, 2 o. s. ř. není dovolání přípustné.

Nejvyšší soud rozsudek odvolacího soudu zrušil (§ 243b odst. 1, část věty za středníkem, o. s. ř.) a věc vrátil Krajskému soudu v Hradci Králové k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2, věta první, o. s. ř.).